

**Alexander Scharff und Erwin Seidl: Einführung in die ägyptische Rechtsgeschichte bis zum Ende des neuen Reiches. I. Juristischer Teil — 1939.** Verlag J. J. Augustin, Glückstadt-Hamburg-New York. Az Alexander Scharff kiadásában megjelenő Ägyptologische Forschungen című sorozat 10. füzeté. 65 l. 9 RM.

Amennyire közismert, hogy a mi európai kultúránk legtöbb gyökérszála a görög műveltség talajából táplálkozik, éppen olyan nyilvánvalóvá vált az utolsó évtizedek ókortörténeti kutatásai során, hogy igen sokszor a görög-nél évszázadokkal, sőt évezredekkel mélyebben fekvő — úgynevezett — keleti kultúrák szintjéig nyúlik le műveltségünk egy-egy gyökere. Örömmel kell fogadnunk minden olyan vállalkozást, amely a nyugati kultúra ilyen távoli kezdeteinek megértéséhez visz közelebb s így örömmel vesszük kézbe Alexander Scharff és Erwin Seidl munkáját is, mely — a bevezetés szerint — elsőnek próbálja meg az egyiptomi jog fejlődését úgy bemutatni, hogy az az általános jogtörténet, közelebről pedig az ókori jogtörténet keretei közé jól beilleszthető legyen.

Természetesen egy állam, egy ország jogtörténetét egyéb életmegnyilvánulásaitól elszigetelten megrajzolni teljesen elhibázott vállalkozás volna. Ezért a szerzők mindjárt az első fejezetben rámutatnak Egyiptom jogrendjének a művelődéstörténeti fejlődéssel való legfontosabb kapcsolataira, többek közt az öntözőhálózat-, a monokratikus államforma- és az egyiptomi valásnak a jog kialakulásában nyilvánvaló hatására.

A második fejezet a jogtörténet forrásaival foglalkozik. Előbb ez egyip-

tomi törvények általános tárgyi felosztását adja. Majd a ránkmaradt jogi vonatkozású emlékek fajtáit ismereteli részletes tartalmi és szerkezeti analízis alapján. E mellett állandó figyelmet fordít a régi-, közép- és új birodalom korából való emlékek jellegzetes vonásaira s az eltérésekből kirajzolódó történeti fejlődésre.

A harmadik fejezetben előbb a régi és középső birodalom igazságszolgáltató hatóságairól ránkmaradt gyér adatokat ismerjük meg. Ezt követi az új birodalom immár fejlettebb bírói hierarchiájának a bemutatása. De a fejezet java része magával a peres eljárással foglalkozik s annak minden jelentősebb mozzanatát nyomon követi, kezdve a panasz benyújtásától egészen a törvényerejű ítélet meghozásáig. Végre az a probléma kerül megvizsgálásra, vajjon volt-e olyan korszaka az egyiptomi jogtörténelnek (mint ahogy azt Diodoros Siculus [I. 95, 6.] állítja), mikor a peres eljárást teljes egészében írásban bonyolították le.

A negyedik fejezet azzal a megállapítással kezdődik, hogy az egyiptomiak maguk nem ismerték ugyan azt a különbséget, melyet a mai jogi terminológia — a rómaiak nyomán — közjog és magánjog közt tenni szokott, mégis, hogy az egyetemes jogtörténet kereteibe könnyebben beilleszthető legyen Egyiptom jogi berendezkedése, ki kell emelni az emlékkanyagból azokat a darabokat, amelyek korunk fogalmai szerint magánjogi természetű kérdésekre vonatkoznak. Ennek az elgondolásnak megfelelően sorra veszik a szerzők a ránkmaradt források adatait, amelyek az egyiptomi személyi jog, dologi jog, kötelmi jog, családi jog és örökségi jog elveit, eljárásait világítják meg.

A munka utolsó fejezete az egyiptomi jog fejlődésének összefoglaló képét próbálja adni. Előbb foglalkozik

görög-római történetírás — elsősorban Diodoros Siculus — szórványos adataival, majd magukra a belföldi emlékekre támaszkodva vázolja Egyiptom jogtörténetének egyes lépcsőfokait a legrégebb időktől egészen a Kr. e. 8. századig.

Az egész munkában csak egyet kifogásolunk: a jog és egyéb művelődés-történeti jelenségek összefüggésére utalnak ugyan az első fejezetben a szerzők, de tárgyalásuk további során nem fordítanak rá kellő gondot. Holott éppen egyes konkrét esetekben volna a legtanulságosabb ilyen kapcsolatoknak a feltüntetése.

Ez természetesen mit sem vonhat le a könyv érdeméből, amely az egyetemes jogtörténeti szempont következetes érvényesítésén kívül elsősorban a jogi természetű emlékek lehető teljes és rendszeres összegyűjtésében áll. Az a jegyzék, amely a munka végén időrendi beosztásban adja a szerzők által felhasznált forrásokat, minden további egyiptomi jogtörténeti kutatásnak értékes segédeszköze.

*Szádeczky-Kardoss Samu.*

**Ernest Mackay: Die Induskultur.**

F. A. Brockhaus, Leipzig, 1938. 152 lap, 1 térkép, 78 ábra. Ára 3 80 RM.

Három feltárt település (Harappa, Mohenjo-daro, Chanhu-daro) alapján tárja elénk a szerző a napjainkban még csak az Indus alsó folyása vidékén ismert „Indus” kultúrát. A kerámia és a különböző ábrázolások révén az egész kultúra Mezopotámiával kapcsolatba hozható, s e kapcsolatok az Indus kultúra idejét meglehetősen határozottsággal a Kr. e.-i III. évezredre helyezik.

Ez az árja betörést megelőző művelődés meglepően magasfokú. A város-

építés kimutathatóan városrendezési tervck szerint történt. Erre mutatnak pl. a nyílegyenes, helyenkint 10 m szélességű, egymást derékszögben metsző utak. Az építkezéseknél téglát használnak. Noha Mohenjo-daróban a feltárások vertikális irányban nem teljesek (az alsó rétegek a felfakadó talajvíz miatt nem közelíthetők meg), mégis teljes képünk van a különböző méretű lakásokról, azok beosztásáról. Sok a két, sőt több emeletes ház. Figyelemre méltó, a viszonyokhoz képest teljesen kiépített csatornahálózat. Nyilvános fürdő is akad; valószínűleg kultikus rendeltetése is van.

Nem térhetünk ki a kultúrának egészen részletes ismertetésére. Meg kell elégednünk azzal is, hogy csak utalunk azokra a kisplasztikai tárgyakra és agyagba karcolt ábrázolásokra, amelyek alapján más emlékek híján (templomok pl.), a kultúra hordozóinak vallási felfogását igyekeznek a szerző rekonstruálni. Sokkal határozottabban szemlélteti a mindennapi élet számtalan megnyilvánulását az előkerült emlékek alapján. A kultúra embere ismeri a korongot. Kerámiája formás és sokszor festett. Súlymértékekből egész sorozat állítható össze. Vannak rézből, bronzból készült eszközök, de ismeri az ólmot is.

Faji szempontból a lakosság nem mondható egységesnek. A kevés számú anthropológiai anyag alapján is már négy race vehető fel. A szerző felfogása szerint az Indus kultúra emberei, halottaikat elhamvasztották és a hamvakat az Indusba szórták. Ez a népesség úgylátszik rokon a sumirokkal.

Ez összefoglaló, s részben a művelt nagyközönségnek szánt könyvecske még megközelítőleg sem tárja elénk olyan plasztikusan az Indus kultúra képét, mint Mackeynek az 1927. és 1931. esztendőben Mohenjo-Daron vég-